

מבוא למאגר המשימות בעברית לכיתה ו'

מנוחה גרינפלד

ציפיות רבות תולים בבוגר בית הספר היסודי, ואולי הציפייה החשובה מכולן היא שידע לתפקד בסביבה האוריינית של סוף המאה העשרים, בכלים המתאימים וביעילות. מאגר הפריטים בעברית לכיתה ו' נכתב, תוך התחשבות בפרספקטיבה זו. המאגר משמש המשך ישיר למאגר הפריטים לכיתה ד', ומוצע ככלי להערכה בכל מגוון הפעילויות הלימודיות הנעשות בבית הספר: כתיבת תשובה לשאלה, כתיבת שאלות לטקסט נתון, העלאת אסוציאציות ורישומן, ניסוח טקסטים שונים בעקבות גירוי נתון, כתיבה יצירתית ועוד. אין לראות במאגר מבחן במשמעות הקלסית של המילה - הוכחת טיב הזכירה של הלומד ברגע נתון (שהרי סביר להניח שלאחר מכן הוא ישכח הכול) או דרך ביטוי להספקים שלו בשינון החומר שלמד ("התכונן" למבחן). כוונתנו להעריך את הפעילות הלימודית בהערכה חלופית, המתבססת על דו-שיח חינוכי בין המורה והתלמיד. העקרונות שהנחו את כותבי המשימות בעברית מבוססים על האמונה שכלים מתאימים בירי המורה מגבירים את המקצועיות שלו, ועשויים לקדם את העשייה החינוכית ואת המשא ומתן הטמון בתהליך ההוראה-למידה.

כיצד עובדים עם מאגר המשימות המופיע באוגדן לכיתה ו'?

הדרך המוצעת להלן תאפשר למורה להתנסות בדרך "סלולה" שכבר נוסתה בכיתות ו' שונות בכל הארץ. בעקבות הניסוי שנערך הוסקו מסקנות והוצעו המשימות המופיעות באוגדן. המאגר שבאוגדן אינו אלא מודל, דוגמה לביצוע; אנו מקווים שלאחר ההתנסות בו, יופנמו בקרב המורים עקרונות כתיבת המאגר, ובהמשך יוכלו המורים לכתוב בעצמם מטלות שמתאמות לתלמידיהם, וכך ייווצרו גם מאגרים בית ספריים מתחדשים ומתעדכנים.

כיצד המאגר בנוי?

המאגר מורכב מטקסטים שברוך כלל אינם נלמדים בכיתה, ולכן הם מוצגים כעין Unseen, טקסטים המייצגים מדרגם מגוון מאוד מבחינת הסוגות (ז'אנרים). הטקסטים מלווים מטלות הפעלה, המכוננות "משימות" ולא "בחינות". שינוי השם אינו מקרי: מטרת הפעילות היא לקבל תמונת מצב, פרופיל של התלמיד, ולאפשר למורה לנווט את הפעילות החינוכית על פי צורכי התלמיד, כפי שיתגלו במילוי המשימות. מטרת הפעילויות היא לתת למורה בזמן נתון תמונה דיאגנוסטית על היכולות הלימודיות של התלמיד. בעקבות זאת, המורה יוכל לסרטט לעצמו מיפוי המכיל את ההיבטים החזקים והחלשים המתגלים בהתמודדות של התלמיד עם המשימה, ויוכל להסיק מסקנות דידקטיות להמשך העבודה עם התלמיד ולקידומו מהמקום שבו הוא נמצא. השימוש המיטבי במאגר נתון לשיקול דעתו של המורה. אנו מציעים להגיש את המאגר לקבוצות תלמידים ולא לכל הכיתה כולה, שכן המטרה היא לשנות דפוסי של הערכה, וברור שעבודה עצמית בקבוצה קטנה, מאיימת על התלמידים פחות מ"מבחן" כלל כיתתי. כמו כן, אנו ממליצים שמאגר המשימות יופעל כפעמיים-שלוש בשנה, וכך יוכל המורה להשוות את ההתקדמות ולזהות ב"זמן אמת" צרכים ספציפיים של כל תלמיד. מטרת-העל של מערכת הערכה זו היא לשנות את דרכי ההוראה-למידה כך שיהיו מגוונות ויותאמו לצורכי התלמיד.

סוגי המשימות

המשימות מופיעות באוגדן כיחידות נפרדות, ממוינות על פי סוגות. הן אינן מדורגות דירוג הירארכי. כל טקסט מלווה מדריך למורה, שעמל רב הושקע בהכנתו. לאחר שהמורה יקרא את המדריך למורה, היא לאל ידן להכיר את טיב השיקולים שעמדו לנגד עינינו שעה שבחרנו את הטקסטים השונים, והוא יוכל לראות כיצד נקבע המחווה (אמות המידה להערכה) ולהתרשם מדוגמות של תגובות תלמידים שהשתתפו בניסוי. בבואו להעריך את עבודת תלמידיו, יהיה המורה מצויד בדגם מנחה שיאפשר לו, נוסף על ההערכה, גם בניית תכנית מתאימה לפי היבטים המתבקשים. ארבע אופנויות השפה מיוצגות במאגר לכיתה ו': נוסף על **קריאה וכתובה** ראינו לנכון להוסיף **הבעה בעל פה והאזנה**. המשימות נכללו במאגר מתוך הבנה שיש צורך לחדד את מיומנות ההבעה בעל פה ואת ההאזנה בכיתה סביב מטלות לימודיות. נוכחנו לדעת שככל שגדולות ההשקעה והמודעות בתהליך, כן נראה ברכה באתגר. העיקרון שהנחה אותנו היה הגיוון במשימות, על כן אפשר למצוא באוגדן משימות המפעילות רמות חשיבה שונות - מזיהוי פרטים בטקסט ועד להסקת מסקנות ויישום. ההבעה הנדרשת מהתלמידים מאתגרת אותם בכתיבה מסוגים שונים (מכתיבה עיונית ועד לכתיבה יצירתית). באשר לטקסטים, השתדלנו לכלול במאגר טקסטים מסוגות שונות, על כן אפשר למצוא בו סיפור ארוך וסיפור קצר, פרק מספר, כתבות מעיתונים בנושאים שונים, שירה, מדרשים מהמקורות, נוסחי תפילות, השוואה של תרגומים שונים לספר נתון והשוואה בין שני טקסטים שיריים, בדיחה מצוירת, קריאת ספר (בחירה חופשית), הבחנה במשלבים בשפה מתוך טקסטים שונים, ויהיו מודעים להתפתחות שחלה בשפה העברית, משלים, ועוד. הסופרים שנבחרו מיוצגים ברשימה רחבה מאוד הן בספרות מקור בעברית, הן בתרגומים מהספרות הלועזית. דרכי העבודה עם המאגר לכיתה ו' דומות לאלו שבמאגר לכיתה ד', לכן אנו ממליצים בכל לב לקרוא את המבוא המפורט ומאיר העיניים שחיברה גברת עדנה ענבר.

תודות לפרופסור אריה לוי על הערותיו החשובות. תודה מיוחדת לכל צוות הכותבות ובעיקר לגברת לאה טל, וכן לקוראות הרבות שהעירו והאירו מתוך הבנת המטרות, ובמיוחד לגברת עדנה ענבר ולצוות החינוך הלשוני של האגף לתכניות לימודים במשרד החינוך וכן לגברת נעמי לימור ולצוות החינוך הלשוני במטה.